

Kommenteret straffelov

Almindelig del

10. omarbejdede udgave

Lovbekendtgørelse nr. 1028 af 22. august 2013
af Straffeloven af 15. april 1930
Kap. 1-11 (§§ 1-97 c)

Kommenteret af
Vagn Greve, Poul Dahl Jensen
og Gorm Toftegaard Nielsen

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
2013

Straffens fastsættelse

Medens vurderingen af, om de objektive strafbarhedsbetingelser er opfyldt, er snævert bundet til ordene i gerningsbeskrivelsen, jf. § 1, lever loven retten en betydelig frihed m.h.t. sanktionsvalget og straffens fastsættelse.

Straffen fastsættes i det enkelte tilfælde inden for den normalstrafferamme, der er fastsat for den pågældende forbrydelse, med anvendelse af eventuelle sidestrafferammer og på grundlag af reglerne i §§ 80-89 a.

Ved l. 218 31.3.2004 blev reglerne i straffelovens almindelige del om straffens fastsættelse nyformuleret og til en vis grad præciseret, samtidig med, at der blev foretaget en generel gennemgang af de strafferammer, der er fastsat for de enkelte bestemmelser i straffelovens specielle del. Lovændringen bygger i det væsentlige på Straffelovrådets betænkning nr. 1424/2002 om straffastsættelse og strafferammer. Ifølge forarbejderne til loven (FT 2003/04 A.3320 f.) uilsigter de foreslåede ændringer ikke at ændre den nuværende praksis for strafudmåling, bortset fra de områder, hvor det ifølge bemærkningene har været hensigten at gennemføre ændringer i udmålingspraksis. Straffelovrådets betænkning er anmeldt af Toftgaard Nielsen i J 2003.387 ff. og Jørgen Jochimsen i TFK 2003.93 ff.

I forbindelse med gennemgangen af straffelovens **strafferammer** har Straffelovrådet med udgangspunkt i de gældende strafferammer drøftet, hvilke hensyn der bør indgå i vurderingen af, hvilken strafferamme der bør fastsættes for en given type af kriminelle handlinger. Straffelovrådet anfører bl.a. (bet. s. 169), at »Valget af strafferamme ... i hovedsagen [er] bestemt af en vurdering af forbrydelsens grovhed, herunder dens farlighed, der i vidt omfang bygger på juridisk og lovgivningsmæssig tradition og afspejler den i samfundet rådende opfattelse af de forskellige forbrydelsers grovhed ...«. Straffelovrådet opstiller med udgangspunkt i de eksisterende strafferammer en vejledende skala for de strafmaksima, som ud fra det angrebne strafferamme efter Straffelovrådets opfattelse bør benyttes ved fastlæggelsen af strafmaksima. Denne skala anvender Straffelovrådet herefter som udgangspunkt i sin efterfølgende justering af straffelovens strafmaksima. Straffelovrådet frem-

hæver dog, at den fundne skala ikke er udtryk for en endelig vurdering af det eksisterende strafferammesystems hensigtsmæssighed eller rimelighed. Skalaens indhold sammenfattes af JMT i forarbejderne (FT 2003/04 A.3389) således, »at de groveste angreb er angreb, der rettes mod andres liv. Derefter følger angreb på andres legeme, angreb på privat ejendom, angreb på almene interesser og statens økonomi, og sidst kommer angreb på andre retsgoder«.

På baggrund af Straffelovrådets gennemgang og forslag ophæves med den gennemførte lov i 2004 hovedparten af de eksisterende lavere sidestrafferammer, således at de hensyn, der hidtil blev varetaget af disse rammer, indgår i den almindelige straffastsættelse på grundlag af § 80 og § 82. De eksisterende højere sidestrafferammer, der anvender kriteriet »skærpende omstændigheder« ophæves i et vist omfang. På de områder, hvor skærpende sidestrafferammer bevares, er kriteriet ændret til »særligt skærpende omstændigheder«, se f. eks. § 113, stk. 1 (antastelse af Folketingets sikkerhed), § 125 a (menneskesmugling for vindings skyld) og § 241 (uagtsomt manddrab). Ændringen til »særligt skærpende omstændigheder« er ifølge forarbejderne kun terminologisk; der ligger ikke heri nogen skærpende afkravene.

Bestemmelserne i straffeloven – og det samme gælder speciallovgivningen – er herefter som hidtil opbygget således, at straffen vælges inden for en ramme af varierende vidde. **Nedadtil** afgrænses strafferammen normalt af straffertens minimum. Når strafferammen rummer mulighed for fængselsstraf, følger det således af strl. § 33, stk. 1, at minimum normalt er fængsel i 7 dage. Udtagselsesvis kan der i strafferammen være foreskrevet en højere minimumsstraf. I straffeloven findes der således forhøjede minima i § 112 (konvedrab, 6 års fængsel), § 237 (manddrab, 5 års fængsel) og § 192 a (grove våbenlovsovertredelser, 1 års fængsel). For så vidt angår strafarten bøde gælder der – når bødestrafen skal fastsættes som dagbøder – et minimum på 2 kr., jf. strl. § 51, stk. 1. Sumbøder har ikke noget lovbestemt minimum, men på det praktisk vigtigste område, færdselsloven, gælder der efter fl. § 118 a et minimum på 1.000 kr. (700 kr. for fodgængere og cyklister) – og for personer med særlig lav indtægt 500 kr. **Opadtil** afgrænses strafferammer med fængselsstraf af en længstetid, der normalt er fastsat i den enkelte bestemmelse, fx fængsel indtil 6 år. Den strengeste straf er fængsel på livstid, mens den strengeste tidsbestemte straf, som kan være foreskrevet i en strafferamme, er fængsel i 16 år. I kraft af strafforhøjelsesregler som fx strl. § 81 a, stk. 1, og § 88, stk. 1, 2. pkt., kan maksimum for tidsbestemt straf bringes op på fængsel i 20 år, jf. strl. § 33, stk. 2. For strafarten bøde gælder der ikke noget lovbestemt maksimum, hverken for størrelsen af dagbøder eller for sumbøder. Heller ikke i den konkrete strafferamme med hjemmel til bødestraf vil der være fastsat noget maksimum for den bøde, der kan idømmes. Principielt er

der ikke noget til hinder for at fastsætte et sådant maksimum, fx 10.000 kr., men der findes ikke eksempler i dansk ret på, at der i selve strafferammen er foreskrevet et maksimum for størrelsen af den bøde, der kan idømmes. Under den rummer en strafferamme såvel bøde som fængsel, således at ikke blot valget af straffens grad, men også af straffens art overlades til retten uden nogen anvisning om de faktorer, der skal være vejledende herfor, se f. eks. § 263 og § 264: »med bøde eller fængsel indtil 6 måneder ...« Disse **normalstrafferammer** (hovedrammer) kan være udbygget med **sidestrafferammer**, der giver mulighed for en højere straf, når der foreligger »særligt skærpende omstændigheder«, der typisk er søgt eksemplificeret i bestemmelsen, se fx § 152, stk. 2, § 191, stk. 1, 2. pkt., § 216, stk. 3, § 241, 2. pkt., § 261, stk. 2, og § 288, stk. 2. Mere sjældent forekommer det, at en sidestrafferamme giver mulighed for en lavere straf, jf. fx § 158, stk. 3.

For berigelsesforbrydelserne opstilles varianterne i adskilte gemingsindhold, der afgrænses kvantitativt. § 285 angiver normalstrafferammen for berigelsesforbrydelserne. § 286 hjemler en højere straf for forhold af særlig grov beskaffenhed, og § 287 erstatter hovedbestemmelsens fængsel indtil 1 år og 6 mdr. med bøde, når forholdene er af mindre strafværdighed.

Ved lovændringen i 2004 blev den grundlæggende bestemmelse i lovens § 80 om straffens fastsættelse udbygget og suppleret med lovens § 81 og § 82, hvori der foretages en – om end ikke udtømmende – opregning af de omstændigheder, som i almindelighed skal tillægges skærpende og formildende betydning ved udmåling af straffen inden for den strafferamme, der er foreskrevet for den pågældende lovovertrædelse. De hidtil gældende bestemmelser i § 84 og § 85, der efter deres indhold havde karakter af strafnedsættelses- og bortfaldgrunde, som muliggjorde, at straffen konkret kunne fastsættes under et fastsat strafminimum, er erstattet af en generel skønsmæssig bestemmelse i § 83 om adgangen til at fastsætte straffen under den foreskrevne strafferamme, medens de hovedhensyn, der hidtil var opregnet i § 84, stk. 1, og § 85, i det væsentlige er gentaget i lovens § 82 om formildende omstændigheder. For forsøg og medvirken er der fortsat en generel adgang til strafnedsættelse i §§ 21 og 23. Dertil kommer så yderligere de muligheder, som reglerne om betinget dom giver for at udsætte straffastsættelsen eller straffuldbrydelsen. De nævnte regler gælder i medfør af strl. § 2 også for speciallovgivningen. Det er muligt at gå ud over strafferammens maksimum ved fastsættelsen af fællesstraffe i medfør af § 61, stk. 2, eller efter prøveløsladelse.

Bestemmelsen i den nu ophævede § 81 om forhøjelse af straffen i gentagelsstilfælde er videreført og skærpet i lovens § 84, således at adgangen til at forhøje straffen i gentagelsstilfælde også gælder med hensyn til forhold, som

i »Den kriminelle karriere«, 1998 s. 199 ff., samt særligt forholdet mellem straffe for personfarlige forbrydelser og for formueforbrydelser i J 2003.161 ff. Med hensyn til valget mellem betinget og ubetinget straf henvises til kommentaren til kap. 7 og den der anførte litteratur. Om udviklingen i sanktionsystemet i 1980'erne, se strl.bet. 1099/87 om strafferammer og prøveløsladelse navnlig s. 63 f. og s. 67 f. Peter Garde behandler i en artikel i NTFK 2007.461-467 spørgsmålet om lighed og ulighed i strafudmålingen. Strafferammer og minimumsstraffe er behandlet af Peter Blume i U 2009 B.1-5. I europærisk sammenhæng er spørgsmålene om sanktionsvalg og strafudmåling behandlet i Europarådets rapport fra 1974 om Sentencing, Europarådets rapport fra 1989 om forskelligheder i strafudmålingen og i nordisk i betænkning NU 1984:2 om strafudmåling afgivet af Nordisk Strafferetskomité 1983. Om straffesættelse i den internationale strafferet, se Vagn Greve i U 2001B.427 ff., og Andreas Laursen: Internationale forbrydelser i dansk ret, 2011, s. 215-219.

Om EU-rettens betydning for strafferammer og straffesættelse kan bl.a. henvises til Ingeborg Gade m.fl.: Det politimæssige og strafferetlige samarbejde i Den europæiske Union, 2005, s. 407-420, Thomas Elholm: NTFK 2002.77 og J 2006.134 ff., Peter Pagh: U 2005 B.347 ff. og U 2008 B.10 ff., Ellen Margrethe Basse: EF-domstolens dom C-176/03 og dens betydning for harmonisering af strafferetten, Festskr. til Toftogaard Nielsen, 2007, s. 55-71, og Nina Holst-Christensen: Mens vi venter på Godot, Ikke kun straf ..., Festskr. til Vagn Greve, 2008, s. 243-253. Festskrift til Jørn Vestergaard indeholder en række artikler om EU-rettens betydning for strafferetten, se således Morten Broberg: Mad og straf i det Europæiske Fællesskab, festskriftet s. 61 ff., Helle Krunke: Strafferetten: Den nye motor i europærisk integration, s. 349 ff., samt Peter Pagh: Forslag til fælles EU-regler om miljøkriminalitet: – Tomme tønder, s. 401 ff. Se også Vagn Greve i NTFK 2010 s. 113-131: Internationaliserings betydning for den nationale strafferet, og Trine Baumbach i Retskiidernes kamp (2012) s. 49-70: Strafferetten og EU.

Bevisspørgsmål vedrørende strafudmålingsfaktorer omtales i Per Lindegaard og Jørgen Trolle: Procedure i straffesager, 1975, s. 35. Vedrørende afstemningen om sanktionsspørgsmål i kollegiale retter se rpl. § 216.

er begået før gerningsmandens 18. år, og således at gentagelsesvirkningens tidsmæssige udstrækning udvides fra 5 til 10 år.

Ved l. 1400 21.12.2005 blev opregningen i § 81 udbygget med et nyt nr. 7, således at det nu udtrykkeligt fremgår, at det ved straffens fastsættelse skal indgå som en skærpende omstændighed, hvis gerningen har baggrund i den forurettedes lovlige ytringer i den offentlige debat. Ved l. 501 12.6.2009 er de almindelige strafudmålingsregler blevet udbygget med en ny bestemmelse i § 81 a om skærpet straf for visse former for bandedrelateret kriminalitet. Senest er der ved l. 711 25.6.2010 (ændret ved l. 158 28.2.2012) indsat et nyt nr. 10 i § 81, hvorefter det i almindelighed skal indgå som en skærpende omstændighed, at gerningsmanden har medvirket til kriminalitet udført af et barn under 15 år.

Som nævnt i kommentaren til § 56 er det i de senere år blevet almindeligt, at lovgivningsmagten i lovforslag fremkommer med tilkendegivelser om, hvad straffen for de pågældende lovovertrædelser skal være i typesituationer eller normaltilfælde. Sådanne tilkendegivelser følger domstolene, når straffen skal fastsættes i de konkrete straffesager. Undertiden kan rækkevidden af lovgivers tilkendegivelser om strafudmålingen imidlertid give anledning til tvivl, se fx U 2008.1823 H (»brugsunderslæb« af lejet bil), U 2010.549 H (beskæftigelse af udlænding uden arbejds- og opholdstilladelse), U 2010.789 H og U 2010.796 H (knivsageme), U 2010.2548 H og U 2010.2552 H (besiddelse af skydevåben) og U 2010.2195 H (uagtsomt manddrab ved søvnkørsel). Der kan i det hele henvises til Straffelovrådets bet. 1531/2012: Strafdømming – samspillet mellem lovgiver og domstole. Se også Thomas Elholm og Asbjørn Strandbakken i festskrift til Kann Comils s. 77 ff.: Hvem skal nu bestemme – domme eller politikere?, Bent Carlsen i NTFK 2010 s. 412-428: Om strafudmåling og lovmotiver, og Magnus Matningsdal a.st.s. 251-267: Politikernes indflydelse på strafudmålingen.

Straffens fastsættelse er behandlet af W.E. von Eyben i disputatsen Strafdømming (1950), anmeldt af Hurwitz i NTFK 1950.197 ff. og af Louis le Maire i U 1951 B.16 ff., og af Waaben: Sanktioner s. 92 ff., Greve: Straffene s. 231 ff., Toftogaard Nielsen: Sanktionerne s. 79 ff. og Vestergaard: Sanktioner s. 165 ff. Principielle overvejelser om straf omtales af Rieber-Mohn i NTFK 1988 s. 193 ff., og af Gram Jensen i TFR 1989.640 ff. Praktiske strafudmålingsproblemer blev diskuteret på Dansk Kriminalistforenings årsmøde 1950, NKÅ 1950/51 s. 1 ff., se hertil Louis le Maire NTFK 1950.337 f. Særligt om betydningen af høj alder, se Jørgen Trolle NTFK 1949.90 ff. og Vagn Greve TFK 2012.99 ff. Straf for berigelseskriminalitet i velfærdssamfundet diskuteres af Vagn Greve og Per Lindegaard i NTFK 1972.16-38. Britta Kyvsgaard drøfter »Straffenes længde og straffens virkning« i J 1995.166 og

§ 80

Ved straffens fastsættelse skal der under hensyntagen til ensartethed i retsanvendelsen lægges vægt på lovovertrædelsens grovhed og på oplysninger om gerningsmanden.

Stk. 2. Ved vurderingen af lovovertrædelsens grovhed skal der tages hensyn til den med lovovertrædelsen forbundne skade, fare og krænkelse samt til, hvad gerningsmanden indså eller burde have indset herom. Ved vurderingen af oplysninger om gerningsmanden skal der tages hensyn til dennes almindelige personlige og sociale forhold, dennes forhold før og efter gerningen samt dennes bevæggrunde til gerningen.

Ældre lovbestemmelser og forarbejder:

- StrL 1866 § 57.
 StrLbet. 1912 § 43, mot. 66-68.
 StrLbet. 1923 § 83, mot. 180-81.
 RT 1924/25 A. 3320 (§ 86)
 Ændret ved L. 319 13.6.1973.
 Bet. 650/1972 vedr. nogle af nedknimningssspørgsmål s. 40-41.
 FT 1972/73 A. 5131-32, 5137, 5164-71.
 Ændret ved L. 218 31.3.2004.
 FT 2003/04 A. 3277, 3286 f., 3293 f., 3321 og 3364, B. 968 ff. Forhandlingerne 2929 ff., 6210 og 7012.
 Straffelovrådets betænkning nr. 1424/2002 om straffesættelse og strafferammer I s. 287 ff. og II s. 978.

Litteratur:

- Krabbe s. 279-80.
 Hurwitz: Alm. D. s. 528-544.
 Michael Lunn: Nye love, J 1973.375.
 Waaben: Sanktioner s. 98-104.
 Greve: Straffens s. 231 ff.
 Toftegaard Nielsen: Sanktionerne s. 92 ff.
 Vestergaard: Sanktioner s. 170 ff.
 Ulf Østergaard-Nielsen: Strafdømming – tradition som juridisk disciplin, U 1988 B.35.
 Toftegaard Nielsen: Straffelovrådets betænkning om straffesættelse og strafferammer, J 2003.396 ff.
 Straffelovrådets bet. 1531/2012: Strafdømming – samspillet mellem lovgiver og domstole.
 Se i øvrigt den litteratur, der er anført i indledningen.

Strafdømmingsresultatet fremkommer på grundlag af en afvejning af en række forskellige til dels modstridende faktorer. Bestemmelsen i § 80 sammenholdt med § 81 og § 82 indeholder i forhold til den hidtil gældende § 80 en præcisering af de hovedhensyn, der skal indgå i straffesættelsen. Det er ifølge forarbejderne ikke hermed hensigten, at hovedhensynene skal vægtes anderledes end hidtil, men formuleringen af § 80 og angivelsen af skærpende og formildende omstændigheder i § 81 og § 82 har alene til formål at lovfæste en række hensyn, som indgår i straffesættelsen ifølge den eksisterende retspraksis. §§ 80-82 regulerer strafudmåling inden for den foreskrevne strafferamme. Bestemmelserne regulerer ikke adgangen til at gå under den foreskrevne strafferamme og eventuelt lade straffen bortfalde. Herom henvises til § 83. Bestemmelserne giver heller ikke mulighed for at udmåle en straf, der

et strengere end strafmaksimum i den foreskrevne strafferamme. Hjemmel for en sådan strafførhøjelse må søges andetsteds, fx i § 81 a, § 88, stk. 1, 2. pkt., eller i en skærpende sidestrafferamme.

I § 80, stk. 1, angives, at der som hidtil skal lægges vægt på lovovertrædelsens grovhed og på oplysninger om gerningsmanden. Det præciseres, at straffesættelsen samtidig skal ske under hensyntagen til ensartethed i retsanvendelsen.

I stk. 2 præciseres herefter de hensyn, der skal indgå i vurderingen dels af lovovertrædelsens grovhed dels af gerningsmanden. Ved vurderingen af grovhed peges på den skade, fare og krænkelse, som er forbundet med lovovertrædelsen. Ved vurderingen af oplysningerne om gerningsmanden skal der som hidtil tages hensyn til dennes personlige forhold og sociale baggrund, samt dennes forhold før og efter gerningen samt bevæggrundene til handlingen.

Den vigtigste ledetråd for reaktionsvalget og straffesættelsen i det enkelte tilfælde ligger dog fortsat i strafudmålingstraditionen. Gennem retspraksis, herunder navnlig højesteretspraksis, udkrystalliseres straffositioner for forskellige typetilfælde, således at den foran omtalte afvejning ofte vil ske med udgangspunkt heri. Lighedshensynet – som nu udtrykkeligt er nævnt i § 80, stk. 1 – er et væsentligt element i retsanvendelsen. Jo mere delikterne fremtræder ensartet, des større vil tilbøjeligheden være til at skematiskere reaktionsfastsættelsen, således at der udvikler sig et takstystem. Dette er særligt udpræget ved en lovovertrædelse som kørsel i spirituspåvirket tilstand og andre færdselslovovertrædelser, der meget hyppigt foreligger til afgørelse i en ret ensartet fremtrædelsesform, jf. kommentaren til § 51 om bødetakster. HR's rolle med hensyn til fastlæggelse af straffositioner kritiseres navnlig ud fra hjemmelsgrundlag af Bent Unmack Larsen i U 1996 B.455 ff., men se herimod W. E. von Eyben i U 1996 B.512 f.

Gerningsmandens kriminelle fortid vil stadig være af væsentlig betydning, især ved recidiv til ligeartet kriminalitet. Dette strafudmålingshensyn afspejler sig i lovregler om strengere retsfølger i gentagelsestilfælde. Den lovbestemte gentagelsesvirkning ophører nu efter 10 år, jf. § 84, stk. 3, men er der gået meget lang tid, ses der bort fra selv en massiv kriminel fortid, se f.eks. U 1976.357 H (tyveri). Forsættets styrke, den kriminelle energi, er, som det fremgår af §§ 21 og 23, vedblivende et strafudmålingshensyn af vægt. Specifikt alpræventive grunde kan føre til at foretrække sanktioner, der muliggør fornyede resocialiseringsforsøg over for særligt udsatte lovovertrædere, eller på anden måde undgå eller formindske de vanskeligheder i personlig eller social henseende, som følger af strafafsoning. Ung alder er en væsentlig faktor ved reaktionsvalget, jf. kommentaren til § 15 og de særlige bestemmelser i § 82,

nr. 1, og § 33, stk. 3. Høj alder tillægges efter omstændighederne også betydning, jf. § 82, nr. 2. Også særlige opvækstforhold, herunder muligvis også opvækst i en fremmed kulturkreds, kan indgå blandt de personlige forhold, der kommer i betragtning, jf. Bang Olsen i U 1982 B.140 ff. Peter Garde har i NTFK 2007.461-467 argumenteret imod, at det sker positiv særbehandling (omvendt diskriminering) ved strafudmålingen i sager mod personer af anden etnisk oprindelse end dansk.

Lovovertrædelsens grovhed, som den afspejler sig i tabet ved betingelsesforbydelse, farligheden ved narkotikaudbredelse, råheden ved volden etc., er i praksis utvivlsomt den vigtigste udmålingsfaktor. Den udtrykker en værdi, som straffen kan settes i forhold til, og giver derved udgangspunkt for en proportionalitet mellem lovovertrædelse og straf, som modvirker excessive straffe og bidrager til lighed i strafvalget og strafudmålingen, som eks. U 1996.238 H og U 1997.1140 H. Også den utilsigtede – men uagtsomme – skade tillægges væsentlig vægt, jf. formuleringen i § 80, stk. 2, »hvad gerningsmanden ... burde have indset«, som det bl.a. illustreres af strafudmålingen for uagtsomt manddrab begået af en spirituspåvirket fører af motorværøj sammenlignet med straffastsættelsen, når hvert af disse delikter foreligger til isoleret pådømmelse, se fx U 2007.1970 V og U 2009.183 H. Kritisk over for en overdimensionering af følgerne betydning er Peter Rørdrum J 1962.439 ff. Undertiden tillægges generalpræventive hensyn forrang for at bringe en lokal eller midlertidig kriminalitetsudvikling til standsning, se således antydningssvis præmisserne i U 1975.759, 761 HH (tøveriets omfang), U 1978.355 H (bom-betrussel), U 1988.372 H (graffiti), U 1988.682 H (amfetamin), U 1998.1633 H (Rockerkrig) eller gennemføre et aktuelt lovgivningsformål som f.eks. U 1979.748, 750 HH (energibesparende hastighedsbegrænsninger).

Gerningsmandens forhold før og efter gerningen omfatter bl.a. omstændigheder af den karakter, som fremhæves i § 82. I praksis lægges der – bl.a. ved valget mellem betinget og ubetinget straf – vægt på, om gerningsmanden har erstattet skaden, jf. § 82, nr. 11, eller medvirket til opklaringen, U 2011.2203 H. Se herom kommentaren til § 82, nr. 9 og nr. 10.

Ved udmålingen af bødestraf gør særlige hensyn sig gældende. Herom henvises til kommentaren til § 51.

Rigsadvokaten har udsendt meddelelser om sanktionspåstande på en lang række områder, herunder straffeloven og færdselsloven, hvori der bl.a. er redegjort for relevante lovforarbejder og principielle domme af betydning for strafudmålingen for den pågældende lovovertrædelse, se fx RM 4/2000 om sanktionspåstande i færdselsager, RM 9/2005 om strafpåstanden i sager om overtrædelse af straffeloven og RM 6/2006 om sanktionspåstande m.v. i narkotikasager.

§ 81

Det skal ved straffens fastsættelse i almindelighed indgå som skærpende omstændighed,

- 1) at gerningsmanden tidligere er straffet af betydning for sagen,
- 2) at gerningen er udført af flere i forening,
- 3) at gerningen er særligt planlagt eller led i omfattende kriminalitet,
- 4) at gerningsmanden tilsigtede, at gerningen skulle have betydelig alvorligere følger, end den fik,
- 5) at gerningsmanden har udvist særlig hensynsløshed,
- 6) at gerningen har baggrund i andres etniske oprindelse, tro, seksuelle orientering eller lignende,
- 7) at gerningen har baggrund i den forurettedes lovlige ytringer i den offentlige debat,
- 8) at gerningen er begået i udførelsen af offentlig tjeneste eller hverv eller under misbrug af stilling eller særligt tillidsforhold i øvrigt,
- 9) at gerningsmanden har fået en anden til at medvirke til gerningen ved tvang, svig eller udnyttelse af dennes unge alder eller betydelige økonomiske eller personlige vanskeligheder, manglende indsigt, let-sind eller et bestående afhængighedsforhold,
- 10) at gerningsmanden har medvirket til kriminalitet udført af et barn under 15 år,
- 11) at gerningsmanden har udnyttet forurettedes værgeløse stilling,
- 12) at gerningen er begået af en person, der udstår straf eller anden strafferetlig retsfolge af frihedsberøvende karakter,
- 13) at gerningen er begået af en tidligere indsat over for institutionen eller en person med ansættelse ved institutionen.

Indsat ved l. 218 31.3.2004.

FT 2009/10 A, L. 164.

FT 2003/04 A.3321 ff.

Ændret ved l. 158 28.2.2012 (i nr. 10 ændres

»barn under 14 år« til »barn under 15 år«).

s. 287 ff. og II s. 979 ff.

FT 2011/12 A, L. 55.

Ændret ved l. 1400 21.12.2005 (nr. 7 indsat).

FT 2005/06 A.985 (L. 40).

Ændret ved l. 711 25.6.2010 (nr. 10 indsat).

Se kommentaren til § 80.

Litteratur:

Se kommentaren til § 80.

I bestemmelsen lovfæstes en række hensyn, som i almindelighed skal indgå som skærpende omstændigheder ved straffastsættelsen inden for den foreskrevne strafferamme. Opregningen af de skærpende omstændigheder er ikke udtømmende. I straffelovens specielle del er der endvidere i en række bestemmelser beskrevet særlige omstændigheder, som medfører, at en skærpet

havde været undergivet nogle isolationslig-
nende restriktioner under varetagelsesfængs-
lingen i Sverige. BR og LR stadfæstede direkto-
ratets strafberegning.

§ 87

Bestemmelsen, der indeholdt en strafmedsæt-
telsesdagang, hvis gerningsmanden frakend-
tes rettigheder, som nævnt i strl. § 79, er

overført til § 82, nr. 12, evt. sammenholdt
med § 83, ved l. 218 31.3.2004 om ændring
af strafferammer og straffastsættelse m.v.

§ 88

Har nogen ved en eller flere handlinger begået flere lovovertrædelser, fastsættes der for disse en fælles straf inden for den foreskrevne strafferamme eller, hvis flere strafferammer kommer i betragtning, den strengeste af disse. Under særdeles skærpende omstændigheder kan straffen overstige den højeste for nogen af lovovertrædelserne foreskrevne straf med indtil det halve.

Stk. 2. Medfører en af lovovertrædelserne fængsel, en anden bøde, kan retten i stedet for en fælles fængselsstraf idømme bøde ved siden af fængsel.

Stk. 3. Medfører en af lovovertrædelserne dagbod, en anden af dem bødestraf af anden art, fastsætter retten en fælles straf af dagbod, medmindre det efter omstændighederne skønnes rettest at fastsætte straf for hver overtrædelse for sig.

Stk. 4. Medfører en af lovovertrædelserne foranstaltning efter §§ 68-70 eller § 74 a, medens der for en anden er forskyldt straf, kan retten bestemme, at denne straf bortfalder.

Ældre lovbestemmelser og forarbejder:

Strl. 1866 § 62.

Strl bet. 1912 §§ 53 og 54, mot. 81-82.

Strl bet. 1917 §§ 82 og 83, mot. 104-105.

Strl bet. 1923 § 90, mot. 192-93.

RT 1924/25 A.3325 (§ 92).

RT 1927/28 A.5357-58 (§ 88).

Ændret ved l. 87 15.3.1939

(stk. 4 tilføjet)

RT 1938/39 A.3768

Greve: Ansvar s. 95.

Toftegaard Nielsen: Sanktioner s. 110 ff.

Greve & Elholm: Forbrydelse, 2. udg., 2009, s. 89 ff.

Vestergaard: Sanktioner s. 191 f.

Straffelovrådets bet. 1424/2002 I s. 423 ff.

Straffelovrådets udtalelse af 30.10.2012 om reglerne for strafudmåling ved samtidig pådømmelse af flere kriminelle forhold

Litteratur:

Krabbe s. 301-14.

Hurwitz: Alm. D. s. 11-14 og 544-57.

Oluf H. Krabbe U 1934 B.89-107.

Waaben: Sanktioner s. 104-110.

§ 88 normerer strafudmålingen og straffastsættelsen, når flere lovovertrædelser foreligger til pådømmelse under samme sag mod samme gerningsmand. Det forekommer hyppigt, at den tiltalte har begået en flertal af forhold, enten af samme art, f.eks. en serie tyverier (ligeartet realkonkurrence) eller af forskellig karakter, f.eks. tyveri, brugstyveri, vold, dokumentfalsk, røveri (uligeartet realkonkurrence). Det kan også forekomme, at flere lovovertrædelser er realiseret i samme handlingsforløb, som f.eks. kørsel i spirituspåvirket tilstand, der har ført til uagtsomt manddrab (uligeartet idealkonkurrence/simultankonkurrence). Men det kan også være samme straffebud, der er blevet overtrådt flere gange ved én handling: gerningsmanden dræber flere mennesker ved et attentat (ligeartet idealkonkurrence/simultankonkurrence). I anklageskriftet kan sådanne idealkonkurrenceforhold beskrives i ét eller flere punkter.

Det kan undertiden være vanskeligt at afgøre, om der foreligger flere forhold, eller om den strafbare virksomhed skal bedømmes som ét forhold, f.eks. U 1981.36 H (aktionær lån, hverken tilstandsforbrydelse eller fortsat forbrydelse), U 1982.516 og 1058 Ø (spirituskørsel og promillekørsel samme nat/aften). Bortager en tyv på samme gerningssted ved én lejlighed flere ting, evt. ad flere gange, beskrives forholdet som ét tyveri. Vender han efter nogle timers forløb tilbage til gerningsstedet og henter mere, beskrives dette som et yderligere forhold. Ved andre typer af forbrydelser, f.eks. underslæb og blodskam, er det naturligt at betragte enkelthandlinger med større tidsmæssig afstand som ét forhold. Disse spørgsmål er i reglen uden større betydning i henseende til strafudmålingen, men kan være væsentlige ved beregningen af forældelsesfristen; de behandles nærmere i kommentaren til § 94.

Om der foreligger **uligeartet idealkonkurrence/simultankonkurrence** eller sammenstød af straffebud, beror på, om alle de bestemmelser, der er overtrådt ved handlingen, skal bringes i anvendelse, eller kun en enkelt af dem.

Strafansvaret for en forbrydelse antages i reglen at absorbere selvstændig strafskyld for forhold, der knytter sig til hovedforbrydelsen som normalt fore-

kommande biomstændigheder ved denne. I forbindelse med tyveri rejstes ikke tiltale for den tingsbeskædigelse, der sædvanligt ledsager et indbrud. Når der straffes for brugstyveri af en motorvogn, pålægges der ikke tillige straf for tyveri af den benzin, der er forbrugt under kørslen etc.

Der pådrages heller ikke selvstændigt strafansvar for de forudgående for- søgshandlinger, der fører frem til den fuldbrydede forbyrdelse, men hvis forbyrdelsen sker uafhængigt af en tidligere forsøgsvirksomhed, kan der være spørgsmål om selvstændig straf herfor.

Der kan ikke opstilles nogen almindelig regel om, at straffen for et skade- delikt udtømmer ansvaret for et færedelikt, der indgår i det. Hurwitz antager i Alm. D. s. 547, at § 241 om uagtsomt manddrab er principal i forhold til § 252, men således at minimum i denne bestemmelse må respekteres ved strafudmålingen efter § 241. Anderledes Waaben: Sp. D. s. 25, der dog ac- cepterer, at der straffes i sammenstød med respekt af minimum i § 252. Om forholdet mellem §§ 250/251 og § 241 henvises til Waaben: Sp. D. s. 28 og mellem § 250 og §§ 244 og 245 til Komm. strl. II til § 250. Greve: Ansvar s. 94 f. antager, at skadedeliktet fortrænger konkrete færedeliktet, når de værner samme beskyttelsesinteresse, men at princippet ikke nødvendigvis gælder de abstrakte færedeliktet og de præventive forskrifter, f. eks. straffes i sammen- stød mellem § 252 og færdselslovens § 4 (kørsel frem for rødt lys) og § 237 og våbenloven (drabsvåbnet). Af praksis fremgår, at der straffes i sammen- stød mellem § 138 og § 249, jf. U 1966.409 H.

I U 2013.854 H var T tiltalt for at have overtrådt både strl. § 245, stk. 1, jf. § 21, og § 252, stk. 1, ved med sin bil at have forsøgt at påkøre en fodgænger. I sagen udtalte Højesteret mere generelt følgende:

»Hvis en fører af et motor køretøj med en ikke ubetydelig hastighed kører frem mod en be- stemt person, må der foretages en konkret bedømmelse af, om føreren af bilen havde forset til at ramme personen, eller om den på- gældende kun havde forset til at forvalde nærliggende fare. Der er i denne situation som udgangspunkt ikke grundlag for at straffe efter strfl. § 252, stk. 1, hvis der kan straffes efter § 245. Har handlingen også rammet anden fare, f.eks. fare for andre end den eller dem, som blev påkørt eller forsøgt påkørt, kan der efter omstændighederne straffes efter begge bestemmelser.

Afgørelsen af, om der foreligger overtrædelse af flere bestemmelser, eller om en enkelt udtømmer ansvaret for de andre, beror på tradition og en fortolk- ning af de straffebestemmelser, der kommer i betragtning. Hvis bestemmel- seme tager sigte på forskellige sider ved den strafbare handling som f.eks. spirituskørsel i forbindelse med uagtsomt manddrab, er udgangspunktet, at alle straffebestemmelser kommer til anvendelse. Ved vold efter § 244 med døden som uagtsom følge straffes ikke tillige efter § 241, jf. U 2005.1915 V. I U 2009.1439 H antoges strafansvaret for overtrædelse af § 262 a, stk. 1 (»kvindehandel«), således som anklageskriftet var udformet, at absorbere ansvaret for rufferi efter § 228, stk. 1, nr. 2 (dissens), se om dommen Trine Baumbach i TFK 2009.165 ff. Ved sammensatte forbrydelser, f.eks. voldtægt og røveri, indgår bl.a. vold i forbrydelsen. I sådanne tilfælde straffes ikke selvstændigt for volden, medmindre den går ud over det mål, der må anses for omfattet af gerningsbeskrivelsen, f.eks. U 1983.1119 Ø (røveri og vold med skade til følge). Se om det tilsvarende spørgsmål i forbindelse med § 119 i kommentaren til denne, der også indeholder oplysning om sammenstøds- spørgsmål ved omtalen af enkelte andre forbrydelser.

Strafferammens rummelighed og få minima medfører, at det i reglen er uden betydning for strafudmålingen, om der skal statueres sammenstød mel- lem lovovertrædelser, men spørgsmålet kan i sjældne tilfælde have betydning for foreldelsesfristens længde, jf. § 93, stk. 4.

Foreligger flere lovovertrædelser til pådømmelse, fastsættes ifølge § 88, stk. 1, en fælles straf, ved uligeartet konkurrence inden for den strengeste af de strafferammer, der kommer i betragtning. Hvad enten der foreligger real- eller idealkonkurrence, og hvad enten den er ligeartet eller uligeartet, kan straffen under særdeles skærpende omstændigheder udmåles inden for en strafferamme forhøjet med det halve, jf. § 88, stk. 1, 2. pkt. Denne strafforhø- jelsesregel kan som udgangspunkt også anvendes ved forbrydelser med en højere sidestrafferamme, og også i tilfælde hvor anvendelse af den højere sideramme kan ske, hvis et større antal forbrydelser er begået, jf. fx § 286, stk. 1 og 2, og § 288, stk. 2, se FT 2003/04 A.3336 f. Ved anvendelse af straf- forhøjelsesreglen kan straffen efter de tre nævnte bestemmelser således stige til fgsl. i hhv. 9 år, 12 år og 15 år. I forarbejder til visse straffebestemmelser er udtrykkeligt forudsat, at strafforhøjelsesreglen i § 88, stk. 1, 2. pkt., ikke kan anvendes. En sådan forudsætning er fx indeholdt i forarbejderne til § 114 a, se Komm. strl. II s. 48. Efter at maksimumstraffen for grov narkotikakri- minalitet i § 191 i 2004 blev forhøjet fra fgsl. i 6 år til fgsl. i 10 år (stk. 1, 1. pkt.) og fra fgsl. i 10 år til fgsl. i 16 år (stk. 1, 2. pkt.), er der næppe længere noget større behov for at anvende strafforhøjelsesreglen i narkotikasager, jf.

fx U 2006.2632 H, hvor straffen for T 1 blev fastsat til fængsel i 14 år uden anvendelse af § 88, stk. 1, 2. pkt.

Ved anvendelse af § 88 sker der i reglen ikke nogen selvstændig vurdering af den straf, der er pådraget ved den enkelte lovovertrædelse, således at straffene lægges sammen, men der udmåles en fællesstraf, der efter omstændighederne rummer en modereret kumulation. Om anvendelsen af princippet om modereret kumulation ved udmåling af en fælles straf i sammenstødstilfælde kan i det hele henvises til Straffelovrådets udtalelse af 30. oktober 2012 om reglerne for strafudmåling ved samtidig pådømmelse af flere kriminelle forhold.

Ved bødestrafte, der fastsættes efter takster, jf. kommentaren til § 51, forekommer det, at princippet om absolut kumulation (sammenlægning af den fulde straf for de enkelte lovovertrædelser) anvendes, men afgørelsen heraf må i almindelighed bero på en konkret vurdering. I U 2010.549 H havde T overtrådt udlændingelovens § 59, stk. 4, jf. stk. 5, ved i 6 påbegyndte måneder at have beskæftiget en filippinsk kvinde hverken havde arbejds- eller op- holdstilladelse. Efter lovforarbejderne skulle der i en sådan situation tages udgangspunkt i et bødeniveau på 20.000 kr. pr. påbegyndt måned. Bl.a. under hensyn til det meget begrænsede ugentlige timetal fastsatte Højesteret den samlede bøde til 40.000 kr. På færdselslovsområdet, der er det praktisk vigtigste område for anvendelse af bødestraf, gælder der en særlig ordning for bødeudmåling, jf. lovens § 118 a, som blev indsat ved l. 475 31.5.2000. Efter § 118 a, stk. 2-4, anvendes der som udgangspunkt absolut kumulation ved flere overtrædelser eller overtrædelse af flere bestemmelser samtidig, og der fastsættes bødestraf for overtrædelser af færdselslovgivningen ved siden af eventuel frihedsstraf. Se RM 4/2000, kap. 2.3.

Stk. 4 om strafbortfald har f.eks. betydning i tilfælde, hvor der idømmes forvaring, når der i dommen indgår forhold, der iflg. § 70 ikke kan være grundlag for dom til forvaring, eksempelvis U 1997.1686 H.

Om forholdet mellem gentagelse og sammenstød henvises til kommentaren til § 89.

Domme:

U 1960.374 H: Hæfestræf for spirituskørsel kombineret med bøde for overtrædelse af jagtloven.

U 1968.653 Ø: Dømt for forsøg på voldtægt over for ukendt 16-årig pige i forbindelse med vold med skade til følge samt anden kønslig

U 1977.370 V: T straffet efter § 252 og § 249, stk. 1, med fgsl. i 30 dage, der ansås for udsået med varetægt.

I U 1979.639 V og U 1983.486 Ø er § 88, stk. 1, 2. pkt., ikke anvendt ved hyppigt gentaget spirituskørsel.

U 1989.811 H: Indført 521 kg hash. Efter § 88, stk. 1, 2. pkt., straffet med 6 års fgsl.

§ 89

Findes nogen, som allerede er dømt til straf, yderligere skyldig i en forud for dommen begået strafbar handling, bliver en tillægsstraf at idømme, for så vidt samtidig påkendelse ville have medført forhøjelse af idømme, Tillægsstraf kan idømmes i kortere tid end foreskrevet i § 33. Dersom fuldbyrdelse af den tidligere idømte straf ikke er afsluttet, følges så vidt muligt reglerne i § 88.

Fædre lovbestemmelser og forarbejder:

Srtl. 1866 § 64.
Srtl.bet. 1912 § 55, mot. 82.
Srtl.bet. 1917 § 84, mot. 105.
Srtl.bet. 1923 § 91, mot. 194.
RT 1924/25 A.3325-26 (§ 93)
RT 1927/28 A.5358 (§ 89).
RT 1929/30 B.187-88 (§ 90).
Ændret ved l. 319 13.6.1973.
FT 1972/73 A.5138.
Ændret ved l. 320 13.6.1973.
FT 1972/73 A.2806.

Ændret ved l. 433 31.5.2000 (afskaffelse af hæfestræf, jf. § 31).

Litteratur:

Krabbe s. 315-319.
Hurwitz: Alm. D. s. 545, 549 og 554-555.
Oluf H. Krabbe: U 1934 B.89-107.
Waaben: Sanktioner s. 110 f.
Toftgaard Nielsen: Sanktionerne s. 117.
Peter Blok: Nogle bemærkninger om anvendelsen af srl. § 89, J 1985.237 ff.
Greve: Sammenstød af sanktioner i dansk strafferet, Jura & Historie, 2003, s. 484 ff.
Straffelovrådets bet. 1424/2002 I s. 423 ff.

Kommer flere forhold til samtidig påkendelse, følger det af § 88, at der skal fastsættes en fælles straf, og som regel gives der ikke hvert forhold fuld vægt, men der anvendes en modereret kumulation, jf. kommentaren til § 88. Bestemmelsen i § 89 tilsigter at hidføre samme resultat, selv om påkendelsen sker under forskellige sager. Hvis en samtidig påkendelse ville have medført en højere samlet straf end den, der er idømt under den tidligere sag, bliver en